

Forsvarsorganisasjoner arrangerte vellykket «Landssviker»-debatt

Tidligere heimefrontfolk ville stoppe arrangementet

«Landssvikoppjøret» er fortsatt et brennhett tema.

Det fikk Tromsø Forsvarsforening, Tromsø Militære Samfunn og Norske Reserveoffiserers Forening erfare, da de onsdag 26. november arrangerte et større debattmøte på Rica ishavshotell.

Uten hell forsøkte tidligere heimefrontfolk å stanse arrangementet, som ble gjennomført på en verdig og ryddig måte, - noe de tre forsvarsorganisasjoner har all ære av.

Ære fortjener også Tromsøavisene, som ga en fyldig og objektiv dekning av møtet.

Hva Kjell Fjørtoft sa:

- Kritikken mot landssvikoppjøret passer ikke inn i bildet av den tilsynelatende heroiske frihetskampen. Til tross for et relativt beskjedent antall falne fikk vi Europas mest omfattende rettsoppgjør. Man arresterte for fote. Så mye som 40 prosent av sakene ble henlagt fordi det ikke fantes noe grunnlag for tiltale. De henlagte sakene fulgte imidlertid de anklagede resten av livet. Rikstrykdeverket brukte dem aktivt, og avsløt trykkesøknader med dette

som begrunnelse, sa Fjørtoft.

Han fastholdt også sine tidligere påstander om at Norge faktisk ikke var i krig med Tyskland etter kapitulasjonen sommeren 1940.

Forfalsket historier

- Dette står svart på hvitt i dokumenter som Londonregjeringen selv utga de første krigsårene. Det var først mot slutten, da man begynte å forberede rettsoppjøret, at man ble nødt til å forandre denne virkeligheten. For dersom Norge ikke var i

krig, kunne man heller ikke ramme vanlige medlemmer av NS, folk som ikke hadde gjort seg skyldig i noen annen forseelse enn å betale fire kroner og femti øre i kontingent.

- Var det slik at alle nordmenn oppfattet det slik at Norge var i krig med Tyskland, og at de måtte forstå at medlemskap i NS var lovstridig? Nei, absolutt ikke.

Ødelagt for livet

- 25 000 av de 46 000 som ble dømt, var rene papirstridig? Nei, absolutt ikke.

Forts. side 10

BLE DE SKYLDIGE STRAFFET?

Av oberstløytnant, cand.filol.
Anton Olstad

Den høyt dekorerte motstandsmann, høyesterettsadvokat Erik Gjems-Onstad, skriver i et avisinnlegg 18. august bl.a.: Det er bare synd at de naive politikere som brakte oss opp i elendigheten, ikke ble stilt til ansvar etter frigjøringen. Dette ville kanskje vært en lærepenge for våre politikere i dag.

Major Einar Sagen sier i «Nygaardsvold, statsmann, strateg og lagabøter»: Um Nygaardsvold hadde ferdebudd (i.e. mobilisert) i tide, er det heilt utenkjeleg at tyskarane ville ha gjort nokon freistnad. Dei vilde aldri ha våga nokor landsetjing frå ein lang tarm av ein transportflåte med norske sjøfestningar og ein norsk landher i fronten og den engelske flåten i rygg og vinstre flanke... Statsminister Nygaardsvold satt god og mett og trygg borte i London - 100 mil

borte - og skreiv drakoniske loger mot landsmenn som han sjølv hadde svikta... Det var først og fremst han som hadde andsvaret Domarane våre vassar til knes i loger og fyresegner og tener svære pengar på å dømme heile 9 prosent av våre vaksne arbeidsføre menn til tap av ære, liv og gods....

Den suverene overlege Johan Scharfenberg skrev om frontkjemperne at de fleste av dem mente ærlig å sette livet inn for Norge. Det er psykologisk uriktig å kreve at de skal erkjenne skyld. Sagen skriver: Det var i hundratal av Noregs beste menn som vart kasta i fengsel. Korleis kann fedrelandet bøta på desse urettferdige domane?...

E-tjenesten hentet tyske generaler for å få råd om planleggingen av forsvaret. Den norske hæren kunne hatt bruk for råd fra frontkjemperne om utdanning av den nye hæren. Major Sagen

Forts. side 10

NRK «SABOTERTE» FINLANDS SELVSTENDIGHETSDAG

I «Aftenposten» lørdag 13. desember skriver tidligere formann i Norsk-Finsk Forening, - Erling Lund:

Den 6.12. feiret Finland 80 år som selvstendig stat. Gjennom disse årene har Finland vært en buffer mot trykket fra øst, også for vårt land.

Selvstendighetsdagen er en alvorlig høytidsdag i Finland. Stearinlysene i vinduskarmene og på soldatgravene over hele Finland vitner om det!

I Helsingfors går studen-

ene i fakkeltog fra Storkyrkan ved universitetet til Sandudds kirkegård. Her setter de sine hvite stearinlys på tusener av soldatgraver. en varm takk i vinterkulden for selvstendigheten de fikk arve.

Sveriges TV 1 hadde den 6.12. en fyldig reportasje om Finlands kamp for å beholde sin selvstendighet.

Norges NRK ofret jubile-

et i Finland hverken en tanke eller sendetid! Hvorfor fant ikke NRK det opprett til å vie Finland oppmerksomhet med et program på 80-årsdagen? Det er mange lisensbetalere med meg som er forundret.

Kommentar:

Den norske stat har aldri ofret Finland noe som helst, hvis vi ikke skal regne med

raggsockkene og andre «billige» bidrag vi ga landet da røde horder stormet frem over finsk jord i 1939/40.

Noen hver av oss gikk nok den gang med en sterk skamfull følelse av å svike en bror i nød.

Hva skrev vel ikke en av «Hofudstadsbladet»s redaktører, Enzo Sevon:

- Finland står ensamt igen. Ensamt på sin gamle post för Norden och hele Västerlandets civilisation - som alltid før. Hela världens «beundran», «medkänsla» och «deltagande» har vi redan ändå uppe i halsen. Vi kan redan börja sälja av den varan. Och vi tigger inte någon om hjälp som bör

komma självmant, inte i form av pene ord och pengar.

Den 14. mars 1940 sendte feltmarskalk Mannerheim ut en dagsordre. Han uttalte her: - Dessverre har de strålende løfter som vestmaktene ga oss ikke kunnet bli virkeliggjort ved at vår nabo av omsorg for sitt eget hus nektet rett til gjennomgang for vestmaktens tropper.

Men så fikk da heller ikke Mannerheim noen krans fra Norge ved sin død.

Tida lækjer visst ikkje alle sår

Utdrag fra et foredrag av Berge Furre

Berge Furre, - utskjelt, beundret, etterforsket...

Et spennende menneske, - for mange irriterende ærlig.

Ofte, svært ofte, har han hevdet synspunkter som ikke passer seg, og stilt spørsmål ingen maktthaver ønsket å svare på.

Da Berge Furre fylte 60 år ga **Samlaget** ut boken **Sant og visst**, som inneholder en rekke artikler, foredrag og prekenes av den omstridte theolog og politiker.

Et interessant skrift - også for oss som ikke deler hans politiske syn og oppfatninger.

I dette fant vi et kapittel om **Forsoning**, som vi her gjengir noe forkortet:

I 1945 gav biskop Berggrav ut brosjyra «Folkedommen over NS». Han la ikkje fingrane imellom om NS: «Hele partiet... var en sammensvergelse mot det norske folk.» Men forsoning var nødvendig, sa han alt då: For kva vil skje - utan forsoning ein gang i framtida? «Vi kan skape en pariakaste, utskutte tusener med deres barn og pårørende, en evig bitterhetskilde, et sår som ikke kunne leges gjennom generasjoner, en konfliktsarner som kunne tenne ild både her og der.» Og han utfordrar seg sjølv og ettertida - oss: «Kan ikke de bra NS-folk vinnes tilbake, har vi lidt nederlag... Det dømte menneske skal ikke for alle tider svimerkes.»

Korleis har det gått - slik Berggrav frykta eller slik han vona?

Mitt inntrykk er at dei fleste NS-medlemmer og sympatisørar har lagt fortida bak seg politisk og ideologisk, og at det har skjedd mykje stille kvar dagsforsoning. Det har kosta. Det har vore vanskeleg, svært vanskeleg:

Bonden som kom heim frå Grini - og fann at grannen på andre sida tunet, som var NS, framleis sat på garden. Dei skulle vera grannar resten av livet - og det skulle borna og. Det jenka seg langsamt. Ein dag greidde dei snakka saman, etter mange år kunne dei såvidt snakka om smerten, om hat og anger. Borna greidde det betre.

Eller hjelpearbeidaren. Under krigen var han politimann, melde seg til Austfronten for å sleppa arrestera landsmenn, tilbake med sundfrosne føter - til dom og fengsel. Omsider fekk han arbeid - i den dårlegaste jobben på hele verkstaden. Til han langsamt kunne retta nakken og ha dei andre i augehøgde. Det kosta på begge sider. 8. mai vart ein vond dag - 17. mai var heldigvis fridag.

Dottera til offiseren i statspolitiet. Klassekameratane slo ring om henne. Ho var ein kjær kamerat - og ho visste det. Men snakka dei om krigen og ho nærma seg, vart det stilt. Alltid var ho redd emnet. Har angsten sluppe henne no? Eg trur det.

Eller «tyskerungen» - det er utruleg hva born toler av psykisk tortur gjennom ein lang oppvekst. I dag er ho femti. Ho veit at faren var tysk soldat, overttydd sosialist, hata Hitler og alt han stod for. Uniformen var tvinga på han med lov av eit land i krig, og kjærleiken mellom foreldra hennar var det som gav livet hans mening, like ekte som den dottera sidan hadde opplevd. No er han død. Ho var i gravferda. Skal ho våga snakka om det? Ho kan kanskje det i dag.

Eg trur at svært mange med NS-bakgrunn har forsona seg med at dei tok feil. Dei tok sin straff - og dei tok alle tilleggsstraffene. Dei fann sin plass i arbeidsliv og

grannelag og kanskje litt kyrkjelyds- og foreningsliv etter kvart - så stille som råd. Etter kvart la også dei «på rette sida» biske minne bort - så langt dei kunne. Kvardagsforsoninga har foregått heile tida - stille og lite synleg. Grannar fann saman att. Familiar som var splitra vart familie att.

Men eg trur at nesten alle som var NS lever i angst - kvar 8. mai og ved kvart jubileum, angst for å få søkjelyset på fortida att, angst for at den skal gå ut over born og borneborn.

Dei bitre og uforsonlege er i mindretall, men likevel mange, svært mange, dei som ser på seg sjølv som offer for urett fordi dei kjempa for ei sak dei trudde på og ikkje kan leggja frå seg.

Eit spørsmål uroar meg mykje: Trong dei uforsonlege, bitre bli så mange? Har vi gjort det vanskelegare enn naudsynt å søkja forsoning? Møtte dei eit samfunn som tilbød forsoning på rettens grunn, som var villig til å inkludera dei, akseptera at når dei kom ut av fengslet så vart forholdet oppgjort - og dei hadde rett til å møte sine medborgare som medborgarar i eit demokrati? Eller møtte de noko heilt anna?

Ei undersøking tyder på at dei fleste frontkjemparane vart mishandla i fengslet. Om det er sant, måtte vel det verka til å hamre dei fast i gamle handlingar - om dei skulle ta vare på noko sjølvrespekt?

Rettsoppgjerdja kan neppe i det store og heile kallast streng om vi ser bort frå dei som vart avretta. Dei siste fangane slapp ut i 1953. Men eg er redd for at tilleggsstraffene utanfor fengsla - utanfor einkvar rettsorden - var verre enn fengselsstraffene: Dei stengte arbeidsplassar, husvera dei ikkje kunne få, kulden

frå «den rette sida», det forferdelege ordet «landssvikar», ungar som kom heim frå skulen med sundrivne klede og naseblod, snakket seg, angsten på ein ny arbeidsplass for at nokon hadde fått vita, utstøytinga som varde og varde, stigmatiseringa, 17. mai og 8. mai som «innedagar».

Eg har gjeve tilleggsstraff sjølv. Da SF vart skipa i 1961 - eg var partisekretær - kom det eit og anna innmeldingsbrev frå menneske med dom for «landssvik». Brev vart ikkje ein gong førte i journalen. Dei gjekk diskret i papirkorga. Det kjendes nesten sjølv sagt å gjera det. Partileiaren hadde vore XU-agent, og tidlegare tysklandsfangar gav erstatninga frå den vesttyske stat til å finansiere det nye partiet. Men likevel - dei som ville inn, ynskte kanskje nettopp ei oppgjerdje med fortida, forsoning og ein innsats i samfunnskampen på motsett fløy. Men spørsmålet kom eg ikkje på å stilla meg sjølv den gangen.

Eg trur det er på tide å leggja propagandaens kariataturar av NS-medlemene bort: Det var ikkje lågpanna, halvkriminelle utskot som melde seg til NS. Dei fleste var heller vanlege menneske, kom frå alle samfunnslag, mange hadde kristen bakgrunn, var oppseda i speidartropp med nestekjærleik og truskap som ideal. Mange var unge og hadde betre utdanning enn gjennomsnittet. Dei var faktisk svært like oss andre.

Eg voks opp på ei lita øy vestpå der bedehus og ungdomshus tevla om hegemoniet. I slike miljø hadde NS ingen sjanse. Men om no garden hadde lege ein annen stad, om han hadde gått fallitt i trettiåra og Bygdefolkets Krisehjelp hadde berga han - og vist veg til NS, og om foreldra mine hadde vore andre enn dei var og sett på meg hirduniform? Kva hadde eg gjort?

Det gjekk betre enn Berggrav frykta i 1945: Fengsla vart fort tømde, og gode tider saug NS-medlemene

inn i arbeidslivet. Den kalde krigen kom og letta trykket. NKP vart gjort til det nye «landssvikarpartiet». Og ein ny generasjon voks opp - nokså fri frå krigstraume, ser det ut til. Eit slag forsoning var vel det - iallfall eit stykke på veg.

Men eit teppe av forteiing har hele tida blitt lagt over «den andre sida». Vi på «rette sida» fekk tale om det vi hadde opplevd, følt, tenkt. Dei andre skulle teia - om smerte, sorg, urett, anger. Også angeren var uvelkommen. Det skulle ikkje snakkast om urett mot den sida - eller om at det var vanskeleg å bli inkludert: Dei symbolske forsoningsteikna mangla. Og dei er viktige:

Statsministeren heldt aldri den kraftfulle tale om NS-born og «tyskarborn» som hadde krav på omsorg istadenfor kulde og mishandling. Ialffall hørde ikkje eg den talen.

Biskopen heldt aldri den vektige, varme preka om at det var på tide å tala saman, snakka ut, setja ord på smerten - saman.

NAF/NHO-formannen nytta aldri årsmøtetalen til å fortelja om alle dei tidlegare NS-medlemmer som hadde brote med fortida, gått inn i arbeidsfelleskapet og vore med og bygd landet opp att.

Skulle dei talene vore haldne? Ja, dei skulle, meiner eg. Da hadde dei bitre, uforsonlege blitt færre - vi hadde vunne fleire tilbake.

Er det for seint?

Ein prest ville at kyrkja 8. mai skulle gje plass for menneske med smerte og sorg på begge sider. For den som har mista eit kjært menneske eller fått eit liv øydelagt, er smerten den same anten døden kom ved Stalingrad eller i Atlanterhavet. Presten fekk lite gehør. Men kanskje burde kyrkja finna ein måte å gje forsoninga form og uttrykk - eit teikn å samlast rundt, ein liturgi, ei bøn, ei serleg samling?

Kanskje er det for seint - eller for tidleg?

Kanskje er vi eit uforsonleg folk - egentleg?

FOLK og LAND

UAVHENGIG AVIS

Ansv. redaktør:
KJELL BLICH SCHREINER

Adresse: Postboks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo.

Redaktøren treffes etter avtale.

Abonnement: Pr. år kr. 160,- (i omslag kr. 200,-, utland kr. 240,-).

Giro: Post 0808.5164504. Blank 6063.0501248

Abonnement (10 nummer i året) løper til det oppsies skriftlig.

Annonser forskuddsbetales med kr. 2,- + m.v.a. pr. spalte mm. Minstepris kr. 100,-

Utgiver: A/S HISTORISK FORLAG
ISBN 0802-9652

FOLK OG LAND UTVIDER

FOLK OG LAND kommer denne gang ut med et 12-siders nummer, noe som er lykkes takket være oppslutningen om avisen vår, - og de mange vennegaver.

Vi tar sikte på at av de ti nummer som kommer i 1998, vil halvparten av dem være utvidet med hele fire sider.

Rent praktisk trenger vi det, da stofftilgangen øker måned etter måned.

Som et ledd i utvidelsen vil vi søke å gjøre avisen stadig bedre, mer levende og aktuell, slik at den kan skape et ekko blant leserne.

Trass i de verste spådommer har FOLK OG LAND holdt det gående gjennom 46 år, mens mange av tidsskriftene fra motstandsleiren som dømte oss nedennom og hjem, selv har måttet gå den vegen. Vi hoverer ikke, da vi godt forstår den smerte idealister fra den kant føler.

FOLK OG LAND er vår festning i kampen for sannhet og rett i norsk okkupasjonshistorie, og i motstanden mot de beretninger fra den annen side, som daglig fortøner seg som de rene ond-sinnede fantasier.

Kampen koster, - og som tidligere håper vi på all mulig støtte.

For mange lesere forfaller denne måned årsabonnementet. En støtte er tidlig innbetaling, - og kanskje også en vennegave.

At DU vil skaffe oss flere abonnenter ser vi på som opplagt.

VI GÅR MOT LYSERE TIDER.
KAMPEN GÅR VIDERE.

DEBATTEN

I forbindelse med jødedebatten i «Aftenposten» og NRK, hvor også våre folk kom til ordet, gir vi i dette nummer plass for noen av innleggene. Samtidig slutter vi debatten, som har fått et innhold uten mål og mening, der motstandernes hensikt utelukkende er mistenkliggjørelse. Fortsatt bringer vi likvevel med oss den lære, at viljen til det gode aldri kan fornædres.

NORGE - OG DE 350 000 TYSKE KRIGSFANGER

Av Håkon Glosli

I morgennyhetene i NRK 28/11 -97, refererer man fra Morgenbladet at 184 tyske krigsfanger i Norge etter mai 1945 ble drept ved at man benyttet dem til mine-rydding. Etter at feltet var ryddet, måtte fangene gå arm i arm over feltet for å sjekke at det nå var fritt for miner. Enda flere ble såret og lemlestet.

26/11 i Aftenposten kan en se at man atter har klart å hekte en 75 år gammel tysker som er beskyldt for å ha medvirket til massakrering av jøder i landsbyen Israellovka i Ukraina 1941. Vedk. Ernst Hering er folketysker, født i Ukraina. Hering selv, som den gang var 19 år, hevder at han ikke visste at de skulle drepes.

Hvordan behandles disse to krigsforbrytelse, den ene utvilsom, den andre meget tvilsom når det gjelder Hering.

Det er kommet lite frem om hvordan man behandlet engelskmennenes 350 000 krigsfanger her i Norge. Imidlertid kan jeg nevne hva en kamerat fra de norske svensketroppene kunne fortelle fra Finnmark i 1944. Han satt i en spisebrakke sammen med nordmenn som kom fra Skottland. De skrøt av at de under transport av tyske krigsfanger over en fjord hadde pirket i dem med bajonetten til de måtte hoppe over bord. Der-

etter moret de seg med å skyte på dem.

Dette er allikevel småplukk i forhold til hva man tillot seg ellers rundt i Europa med de nærmere 15 millioner gamle fiender man nå hadde kontroll over i ca. 10 000 interneringsleire.

Så slik sett burde man jo også i Norge kunne tillate seg noen fornøyelser.

Alt var jo allikevel fritt fram når nå alle konvensjoner var lagt på hyllen, og det ikke ble snakk om erstatninger for overgrepene. Tyskerne har betalt 440 milliarder i erstatninger etter siste krig pluss avståelser av store landområder. Alt uten å syte eller klage, de har til og med latt seg omskolere til å tro at de er alene om all skyld. ●

Minerydding, skulder ved skulder

H. Oddlo Erichsen i
«Harstad Tidende»

Ikke før har vi utdelt fredsprisen til en dame som har ofret alt for å få en internasjonal avtale om å fjerne personellminer fra jordsmonnet, så kommer vårt eget ettermæle på trykk.

Etter fredsslutningen i 1945 ble tyske krigsfanger beordret til å marsjere i sluttet orden over minefelt de først hadde rensket opp. Man ville ha forsikring om at alle miner var tatt opp, hvorfor altså våre myndigheter beordret de tyske fanger ut på minemarsj.

Marsjen foregikk skulder

mot skulder, og fangene låste sine albuer om kameratene ved sin side.

Jeg var selv vitne til en slik marsj, da de tyske fanger rensket minene fra tre felt på Andenes.

Med sin vane tro, lystret de tyske krigsfanger ordren, og to av dem ble sprengt i filler foran øynene på oppgitte tilskuere.

I dag slåss vi med amerikanerne om nettopp personellminene, for å få USA til

å gi opp sin politikk i den retning. At vi selv har svin på skogen bør kanskje være glemmt, men vår egen forhistorie kan vi neppe skjule, for historie er historie.

To av dem som marsjerte i 1945 har jeg allerede sendt årets julehilsen til, de er på min egen alder og har det godt, den ene i Nordenham, den andre i Munchen.

Håper § 100 ennå er så pass levende at avisen finner å trykke dette minnet fra en svunnen tid. ●

Etterlysning:

Øyenvitner til ryddeaksjonene etter landminer

På vegne av journalister og forskere i inn- og utland søker nå FOLK OG LAND etter øyenvitner til ryddingsaksjonene etter landminer i Norge.

Har du, eller noen du kjenner, viten om aksjonene, vil vi formidle dem videre.

Send oss opplysninger med angivelse av tid og sted, - og nærmere enkeltheter om hva som skjedde.

Da saken har vakt stor interesse, også utenfor Norge, vil vi være takknemlig for et brev, adressert FOLK OG LAND, postboks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo.

Fiende eller okkupant etter Folkeretten

Heilt ifrå den første verds-krigen og til i dag, dvs. i vår samtid, har det skjedd mye som måtte dekkast over. Difor har Makta funne det trygt å følgje det gamle ord-taket om at ein kan dekke over gjort urett ved å halde fram med å gjera urett. Makta kunne plassere seg sjølv på begge sider av bordet, og har dessutan kunna gjennomføre ein effektiv sensur. Mellomkrigstida blei berre ein pause mellom dei to krigane, for i begge krigane gjaldt det dei same aktørane, dei same vinnarane, dei same taparane - og dei same straffene. Likevel kjem det smått om senn små brestar i den beinharde sensuren, særlig frå USA, den staten som i særlig grad hyl-ler individets rett til å kunne få ytre seg fritt.

I Norge er det kome ut fleire bindsterke verk om den tyske okkupasjonen av

landet vårt. Eg har særlig festa meg ved bokverka «Norges krig» og «Krigen i Norge». Desse store historieverka har det greitt: «Den 1. september 1939 overfalt Tyskland Polen», og dermed måtte Vestmaktene koma Polen til hjelp, så vel som at dei kom landet vårt til hjelp mot det like grunnlause tyske åttaket 9. april året etter. Slik er historia blitt presentert i lærebøkene våre i over femti år.

Som grunnbok for historiestudium ved universitetet fekk eg i 1967 utdelt eit tobindsverk frå 1950 av den amerikanske historikaren R. Palmer: «A history of the modern world», svensk utgåve 1965. Palmer har eit langt meir nyansert syn på årsaka til den andre verds-krigen. Eit klipp frå kapitlet «Freden i Paris», bind 2, side 211, viser kva dei

Av Olav Steinøygaard

ne hadde ført til: «Kvar stat fann at det budde minoritetar innanfor grensene deira, eller kunne vise til at folk av deira eigen ætt budde i til-grensande statar under fram-andt styre. Det blei tilslutt sudettyskarane sine klage-mål over å vera ein under-trykt minoritet (-) som utløyste den andre verds-krigen.»

Om sigerherrane skriv Palmer i eit seinare kapittel m.a. «Dei leid òg av eit anna dilemma: «Etter sjølv prinsippet om nasjonal sjølvrå-derett, som blei akseptert av sigerherrane etter første verds-krigen, hadde Tyskland rett til alt landet hittil hadde bedt om. Når Hitler let tyske troppar toge inn i Rhinland, når han anekterte Austerrike, hissa opp Dan-zig, tok seg av tyskarane i Bøhmen, då hadde han berre

hevda tyskarane sin rett som ein suveren stat».

I dei tradisjonelle histori-ebøkene heiter det at då Tyskland fekk avslått ein søknad om å bygge veg over Korridoren til Aust-Preus-sen, tok tyske troppar seg tilrette ved å rykke over den polske grensa, som jo var garantert ved fredsslutninga i Versailles. Dermed måtte garantimaktene koma Polen til hjelp.

I ei ny historiebok av Hans Gervik, «Refleksjoner etter 50 år», har forfattaren tatt med ei skisse av den franske historikaren Raymond Cartier (Paris 1974), nettopp om Korridoren, med denne skisse teksten: «Våren 1939 forela det tyske riket en plan for Polen. Vedr. Dallzig: Fristaten går tilbake til Tyskland, men den nye havnebyen Gdynia forblir polsk. Et valg gjen-nomføres i «korridoren».

Hvis det går i Polens favør, gir landet tillatelse til byg-ging av en tysk autobahn som forbinder Øst-Preussen med det øvrige riket. Hvis det går i tysk favør, gis Polen sikkerhet for at landet kan bygge en polsk motor-vei fram til havnebyen Gdynia.» Men då Vestmaktene mintes folkerøystinga om Saar-området, med 90,36% i favør av Tyskland, rådde dei Polen til å sei nei, endå framlegget kom frå presi-dent Wilson.

Palmer og Cartier, to histo-rikarar med opplysningar som har vore godt tildekte av den militærpolitiske sen-suren av vår eigen samtid, så vel som av faghistorika-rane våre. I særlig grad må dette gjelde hovudredaktør-en av åttebindsverket «Kri-gen i Norge», Magne Skod-vin, som under overskrifta «Niende april personlig» i

Forts. side 5

En norsk frontkjempers opplevelser i startfasen av Europas nyvunne frihet

Den 28. april 1945 ble jeg tatt til fange av russiske tropper etter 3 døgnns håpløs innsluttet kamp i området Wiener-Neustadt i Østerrike.

I de nære timer etter til-fangetagelsen ble vi overle-vende utsatt for mishand-linger, og personlig ble jeg tildelt et kraftig slag av en geværkolbe i hodet, slik at jeg som følge av en hjerne-rystelse eller et eller annet brudd, mistet bevisstheten. Jeg bærer den dag i dag et dypt søkk i hodet som min-ne om denne hendelse. Lægebehandling var natur-ligvis utelukket, og i en elendig tilstand, ofte uten

bevissthet og med store smerter, fulgte jeg fangeko-lonnen mot øst under sterk russisk bevoktning. Takket være mine lidelsesfellers hjelp, kom jeg gjennom en pinefull tre dagers marsj. De siste timene ble vi transpor-tert i lastebiler og nådde omsider et område, ca. 100 x 50 meter som var innrettet som fangeleir på tsjekko-slovakisk område, ved Pressburg. Ca. 2000 mann befant seg allerede her, uten tak over hodet, uten mat og ribbet for alle private og militære eiendeler.

I de første dager var jeg vitne til mange tilfeldige mishandlinger, dog ble jeg

Av Trygve Lundbye

personlig en del skånet, unntatt spark og slag, da jeg på grunn av tilstanden måtte ligge. Det var bare de syke og døende som fikk ligge - de andre måtte stå, dag og natt, da plassen var altfor trang. Sykdomsprosenten var i den første tiden minst 30, som følge av sult, dycenteri og mishandlinger, og minst halvparten av disse døde, kanskje mest på grunn av vaktens tilfeldige omgang med skytevåpen, som var daglige hendelser. I den tiden jeg befant meg i leiren døde det over 200 mann, og ofte ble likene lig-

gende i flere dager før vak-tene bekvemmet seg til å få dem fjernet. Hvordan dette virket, sier seg selv.

I de første 5 døgn var vi uten mat og drikke, og vi ernærte oss av gress (inntil det ikke fantes et gressstrå igjen) - så metemark (opp-gravd med fingrene) - og endelig var det enkelte som forsøkte seg på pinnsvin som ble lokket inn under piggråden ved å etterligne parringsropene til disse dyrene. Jeg befant meg i en fullstendig flegmatisk og likegyldig tilstand, halvt i feberfantasier og halvt i den triste virkelighet da sulten gnagde som verst.

Så hendte det den 6. dagen at vi fikk vårt første måltid, bestående av en håndfull korn og litt vann, som selvsagt forårsaket like stor skade som nytte. Like-vel var dette en begynnelse, og et par dager etter fikk vi til og med litt brød, og ende-lig ble det innrettet et par gamle tyske feltkjøkkener, og det ble en liter suppe om dagen, bestående av vann og råttan turnips, kanskje en potet eller to, og det aller beste: fra 200 - 400 gram brød om dagen. Det var vel for lite til å leve av, dog for mye til å dø av, men en viss optimisme begynte å gjøre

Forts. side 5

Fiende eller okkupant ...

Forts. fra side 4

Dagbladet 12. april 1980 uttalte seg slik: «Og nå har jeg altså en taushetsplikt. Jeg kjenner meg bundt av den. For meg betyr det noe å skrive under på en slik ting som hensynet til landets sikkerhet.»

Når eg elles ser i «Norsk krigsleksikon» (s 384) at «Skodvin har vært et bindeledd mellom faghistorikerne og folk med tilknytning til hjemmefronten», er det rimelig at dette bokverket er blitt ei form for kollegial sementering av militærpolitisk utsegner i heimefrontens regi. «Alt man ville ønske å få vite om krigen skal i prinsippet finnes her - i alle fall gjennom første innføring i emnet», heiter det i redaksjonens forord. Då må ein jo undre seg over å finne utsegner som er fatalt range, i eit bokverk av utvalde faghistorikarar. Om ei så viktig sak som «Elverumsfullmakta» står det at «Ingen representanter ytret seg mot» (s 82), men ein faghistorikar måtte jo vite at stortingsrepresentant

Ingvald FØRRE protesterte høyt og tydelig, jf. Jon Skeie «Landssvik» (s 21), slik at det ikkje blei votert over framlegget frå Hambro.

Særlig under eit oppgjær mellom industrimakter er behovet for jernmalm krigsviktig. Det var difor like viktig for den eine parten å sikre seg god tilførsel av malm som for den andre parten å hindre ein slik tilførsel, i dette tilfelle sven-skemalmen over Narvik langs den lange norskekysten. Britane hadde herredømmet på havet, men i norsk farvatn og under ei sterk norsk nøytralitetsvakt kjente dei tyske malmbåtane seg tålig trygje. Ingen hadde såleis større interesse av eit effektiv norsk nøytralitetsvern enn tyskarane, så vel som at ingen var meir misnøgd med denne transporten enn britane.

Samtidig med at Vestmaktene erklærte Tyskland krig, sendte dei søknad til Norge om tonnasje - som sist. Vi var etla til å vera med også denne gongen.

Den 16. februar 1940, med den norske marine som passivt vitne, kunne «Cossack» borde «Altmark» langt inne i Jøssingfjorden, og den 2. mars kom det søknad om å få sende militær hjelp til Finland over Narvik, endå sjøvegen låg open heilt fram utan omlasting. Slik klår tale måtte jo Tyskland sjå på som ein open trussel mot malmtransporten og malmgruvene så vel som mot sin eigen nord flanke, og då hadde landet legal rett til å forsvara seg. Eit legalt forsvarstiltak i samsvar med folkeretten kan etter mitt syn ikkje vera ei fiendslig handling, for om så var, ville folkeretten vera meiningslaus. og utan fiende, heller ingen bistand til fienden.

Den britiske regjeringa har elles godkjent den tyske okkupasjonen av Norge, for i ein note til den norske regjeringa frå 2. april 1940, siste delen pkt. 4 heiter det, sitert frå omsettinga til bokmål:

«Folkeretten har alltid anerkjent en krigførende makts rett til, når dens fiende systematisk har tydd til lovstridige metoder, å foreta slike motforanstaltninger

som er avpasset etter den situasjonen som er skapt av fiendens lovstridige adferd. (-) De allierte regjeringer mener seg derfor berettiget til å skride til slike motforanstaltninger som de må finne passende under disse foranliggende forhold». Men det er jo dei allierte som både har erklært krigen og «tydd til lovstridige metoder», og gir dermed tyskarane den same retten som dei krev for seg.

Prof.dr. jur. Frede Castberg seier elles det same i boka «Folkerett» s 222: «Derfor må den nøytrale stat som velger å bøie seg for overmakten visstnok finne seg i at nøytralitetskrenkelsens rnotpart, om nødvendig, tar kampen opp på den nøytrale stats eget territorium. Hvis den nøytrale stat selv undlater å hevde nøytraliteten, vil den risikere at forsvaret blir tatt opp av den annen part i krigen, og at det nøytrale statsterritorium på denne måten allikevel blir krigsskueplass.»

Når det gjeld dei to motstridande tolkingane av kapitulasjonsdokumentet, heiter det i krigsleksikonet at dette er «filologiske spiss-

findigheter som ikke kan ha noen betydning for hva den enkelte valgte å gjøre. Hovedsaken måtte bli om man aksepterte Londonregjeringen som den eneste lovlige eller ikke». Etter mitt skjønn har «filologiske spissfindigheter» her fått ein dåm av religiøsitet som ofte verkar så truverdig på folk flest at ein lett overser at saka har fleire sider. Det første ein i denne samanhengen må ta stilling til, er om Tyskland kom som fiende eller i sjølvforsvar etter at regjeringa klårt hadde svikta sin eigenerklærte nøytralitet. For å rette på dette mistaket kom Terboven 25. september med eit tilbod, «for en løsning som er skikket til i vidtgående utstrekning å vinne frihet og selvstendighet tilbake til det norske folk, gis det bare en vei, og denne veien går over Nasjonal Samling.»

Når det gjeld uttrykket «die gesamte norwegische Streitkräfte», står det i tysk-boka mi at fleirtalsforma betyr *samlige*, ikkje dei *samla*, som faghistorikarane tykkjer høver best i denne samanhengen. Slik eg ser

Forts. side 6

En norsk frontkjempers opplevelser ...

Forts. fra side 4

seg gjeldende, og jeg var på bedringens vei. Jeg kunne bevege meg uten større smerter, og de stadige brekniningene gav seg.

Men den relative «gleden» skulle bli kortvarig. Etter ca. 4 uker ble de russiske postene avløst av tsjekkiske kolleger, delvis uniformerte, som i pervers sadisme langt overgikk sine forgjengere. Mishandlinger av uhyggelige dimensjoner sto på dagsordenen - for det meste helt tilfeldig, og særlig når vaktmannskapene var fulle. Jeg var vitne til at en militærlege ble bundet i benene og hengt bak en bil, slik at overkropp og hode slepte langs veien da bilen kjørte. Jeg vet at flere ble

sperret inne i et vanntårn som sto i nærheten - og hvor vannet sto over mannshøyde, glatte vegger, bare med en primitiv jernstige fra inngangen og ned i dypet. Det var en som overlevde dette, og fra ham har jeg beretningen. Han hadde vært den lykkelige eier av en uniformsjakke, og denne hadde han kneppet rundt stigen og om seg selv. Slik hang han i over fire døgn og så hvordan den ene etter den andre av de 12 måtte late livet i vannet på bunnen og hvordan rottene delikaterte seg med likene.

Det hendte flere ganger at vi måtte ta oppstilling i lang rekke ved mathenting og løpe spissrot gjennom espa-

lier av vaktposter, hvor vi var gjenstand for slag, spark og spyting. Til og med hendte det en gang at vi måtte løpe baklengs, slik at de traff oss med solide støvler i kjønnsdelene. Ved denne anledning ble flere liggende.

Det aller verste var imidlertid da det en ettermiddag ble helt tjære og bensol langs med gjerdene og tent på. Vi skulle, som de forkynte, praktisere det nazistiske slagordet: De svakeste går under i kampen for tilværelsen.

Flammene slo 3-4 meter høyt, og hvilken hete som oppsto i ytterkanten av den overfylte plassen! Dessverre skulle vaktene forkynne bli altfor sann; de svakeste gikk under, - og hele natten var leiren fylt av smerteskrikene fra de forbrendte,

som bare ropte på døden.

Den psykologiske virkning av dette overgrep var uhyggelig: stadige selvmord, sinnsykdom og ellers depresjon på alle kanter; men også desperasjon. For oss, som ennå var i besiddelse av en smule handlekraft, ble valget flukt eller død stadig mer aktuelt, og det ble lagt en til siste detalj utenkt plan. En regnfull natt i slutten av juni, altså etter 8 uker i dette helvete, realiserte vi denne planen. Vi stormet porten som var bygget av enkelt treverk, overtrukket med piggrå, etterat vi hadde avledet de vel 20 vaktene oppmerksomhet og ved stenkast knust den eneste lyskastere. Det lykkes meg å unnsnippe, fulgt av 7 kamerater, på tross av heftig maskingeværild.

Hvor mange som kom gjennom, vet jeg ikke, men vi løp for livet i planlagt retning. Stadig skyting og lysgranater fortalte oss at vi ble forfulgt, men vi nådde skogen og løp og løp.

Vi nådde Donau i grålysningen. Ved et tynt bebygget strøk, fant vi en pram og satte over, rodde og padlet og drev med den sterke strømmen på denne årstid flere kilometer av. Det viste seg at dette var heldig, for forfølgerne hadde vi rystet av oss.

Det gikk videre inn i Ungarn så lenge vi orket. Til slutt ble vi dog et betingelsesløst bytte for tretthet, sult og reaksjon og krøp under noen høysåter midt ute på et stort jorde og sovnet øyeblikkelig. Vakthold var vi for trette til, men det gikk

Forts. side 6

Fiende eller okkupant ...

Forts. fra side 5

det, dekker slike språkblomster som filologiske spissfindigheter over ei grov feiltolkning. Og når den andre parten elles hevdar at kapitulasjonen berre gjaldt for dei lokale stridskreftene, mens den andre parten hevdar at kapitulasjonen var total, bør vi i dag, femti år etterpå, ha råd til å sjå på dette dokumentet ein gong til, etter den omsettinga av paragraf 1: «Samtlige norske stridskrefter legger våpnene ned og skal ikke gripe til dem igjen mot det tyske riket eller dets forbundne så lenge den nåværende krig varer».

Kommisarisk statsråd Ragnar Skancke blei dødsdømt i 1946. Då han prøvde å få saka si oppatt, blei slike selebre vitne som statsrådene Nygaardsvold, Koht og Ljungberg ført som vitner for aktoratet. Dei hevda at dei ikkje hadde sett kapitulasjonsdokumentet. Då forsvaren kunne legge fram

ein kopi med herrane si påskrift, viser dette etter mitt skjønn at dei ikkje berre hadde sett dokumentet., men også forstått innhaldet., at kapitulasjonen var total. To år etterpå blei Skancke avretta.

I januar 1987 arrangerte Historisk institutt ved universitetet i Oslo eit seminar med emnet «Er norsk krigshistorie ferdigskrevet?» Tilstades på emnet var 80 historikarar og krigsveteranar, dei siste for eventuelt å kunne gi nye opplysningar. INO, Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie, hadde fått kjennskap til dette seminaret gjennom ein artikkel i Aftenposten, og meinte at INO, som den andre parten i saka, kunne vera rmed på å gi emnet ei meir balansert framstilling, men Universitetsinstituttet brydde seg ikkje eingong om å svara på brev frå INO. Historikarane ved universitetet ville halde fram med å forme historia

etter sin eigen lest. Så når det gjeld spørsmål om fiende eller okkupant, er det trygt å kunne ha eigne fagfolk å vise til. Men no, over fernti år etterpå, skulle ikkje tida no vera inne til å sjå på dei momenta eg her har peika på, endå ein gong? ●

HAN BESTO IKKE PRØVEN

I 1990, på Verdens fredsdag, talte Jo Benkow til det nystartede Fredssenteret i Narvik.

I sitt budskap til dagens unge advarte han mot å holde hatet vedlike som en evighetsmaskin.

«I dagens vårløsning må vi våge å sette våre fordommer på prøve», sa han.

I ettertid innrømmer han nok, at han selv ikke besto prøven?

AN

MIENNESKIER VI MINNES

Denne måned: MA'JORN

Det er vel ingen vi har forbannet slik som vi forbannet «Ma'jorn». Når jeg sier «Ma'jorn», så vet alle hvem jeg mener. Det har vært flere majorer i Legionen, men bare en «Ma'jor». Det er nettopp denne forskjell i uttalen som sier så meget for dem som kjenner ham. Og for oss kunde det ikke ha vært noen annen. Den eneste som fullt ut kunde gjennomføre oppgaven å føre Legionen, det var Quist.

Vi minnes jo den gang han overtok Legionen i Fellingbostel. Da han kom ridende. Stålhjelmen og det runde ansiktet. Han satte en viss respekt i oss ved den flotte og overlegne måten han behandlet hesten på, som stallkarene så ofte hadde forbannet fordi den ikke

vilde være rolig, men bare spente, slo og beit.

Ma'jorn ble ikke noe «pop» i den første tiden, la det være sagt med en gang. Vi kan nesten si at han ble hatet. Ja, det gikk til og med så vidt at gutta mente at om han bare kom ut i gravene, så... Ja, slik var stemningen. Det er ingen grunn til å skjule dette faktum. Men på den andre siden kan det sies at den som skulde føre Legionen måtte være slik som ham. Det kunde ikke være annerledes. Som gutta, så ma'jorn.

For var vi egentlig slik vi skulde være? Var vi den vel disiplinerte skare som vi som soldater hadde plikt til å være, og som syv måneder i øvelsesleiren skulde gjort oss til? Ja, det er et spørsmål. Vi kunde ikke noe med dette å stå på linje og bare svare: Javel, major! - Vi

Forts. side 7

En norsk frontkjempers opplevelser ...

Forts. fra side 5

bra, og om aftene fortsatte vi mot sydvest, stadig i løp, hele natten igjennom. Først neste ettermiddagen våget vi oss inn til en bondegård og fikk mat - melk og poteter. Vi åt, spydde og åt igjen.

Og turen gikk videre, en natt og en dag, og vi passerte uhindret grensen Østerrike-Ungarn - ved Neusiedlersee.

I Østerrike ble det bedre med mat, og vi forlenget etappene: en natt og en dag, og vi passerte uhindret grensen Østerrike-Ungarn - ved Neusiedlersee. I Østerrike ble det bedre med mat, og vi forlenget etappene: en natt og en dag, og vi passerte uhindret grensen Østerrike-Ungarn - ved Neusiedlersee. I Østerrike ble det bedre med mat, og vi forlenget etappene: en natt og en dag, og vi passerte uhindret grensen Østerrike-Ungarn - ved Neusiedlersee.

re pass var besatt av russerne, og det sørgeligste skulle hende at to av mine kamerater gled utfor en isbre. Vi var utmattet av klatring og frost, da vi hadde bare bukse og skjorte og morgenskodden lå som et teppe over iskløftene. Jeg gikk først, og planen var at de andre skulle følge i mine spor på breene. Jeg hørte først det monotone suset fra avgrunnen og skrek at de skulle gå i mine spor som rundet en naken fjellhammer. Men de hverken hørte eller så, gikk videre i samme retning, først den ene, og så den andre i den nes spor. Breen ga etter. Bare skrikene fortalte hvor de hadde tatt veien, og som et hån gjallet fryktelige ekkoer lenge etterpå. De minuttene som fulgte kan jeg ikke beskrive med ord.

Men vi måtte videre, litt tilbake - og så videre, uhyre forsiktig, langsomt gikk det, men etter timer fikk vi fast grunn under føttene, og om ettermiddagen gikk det nedover på nordsiden, og om kvelden nådde vi tregrensen. 2 dager ennå og grenselven Enns var i sikte. Her var den russiske bevoktning meget sterk, og vi var tvunget til å svømme over, selv om vi hadde fått den lite hyggelige opplysning av en bonde at flere som hadde prøvd det samme, var druknet. Men vi klarte det, og samme natt kunne vi rekke hverandre hendene etter nådd mål - vi som var igjen.

Flere dagers hvile med mat fulgte; så gikk turen inn i Tyskland, hvor en av guttene bodde like ved grensen. Her skilte vi lag.

Omkring den 20. juli 1945 meldte jeg meg for de amerikanske militærmyndigheter og kom i fangeleir

ved Oksenfurt, hvor jeg levde under levelige vilkår til slutten av oktober samme år. Jeg hadde til hensikt å bli transportert til Norge. Dog skulle det bli annerledes. Grunnen var følgende: En norskkameraner fortalte meg at alle frontkjempere ble dømt til døden i Norge. Og det viktigste: Et intervju med kronprins Olav - som jeg leste i et amerikansk magasin - bekreftet dette.

Dette deprimererte meg kolossalt, og tanken på foreldre og hjem, som etter hvert ble levende for meg, hvert ble levende for meg, forsvant som en illusjon. Jeg flyktet igjen og valgte den russiske sonen i Tyskland som mål, da jeg her hadde bekjente, og det var mer mat å oppdrive, trodde jeg. Jeg slo meg gjennom som best jeg kunne, arbeidet hos bøndene, fra sted til sted, stadig utsatt for russiske kontroller og russiaer - ofte i elendig tilstand og under mangelful-

le forhold, en vanskelig og tung tid; fikk som utlending liten forståelse hos bøndene, men min arbeidskraft ble utnyttet maksimalt.

I begynnelsen av november 1946 ble jeg forrådt, og det russiske G.P.U. arrestererte meg. De forhørte meg svært lite, og brydde seg ikke mye om meg. Jeg satt 2 døgn i en fengselskjeller i nærheten av Berlin, så ble jeg med 6 mann til, som var fra SS, transportert til en kolossal fangeleir ved Kietz-Küstrin, nu polsk område - og her ble det arbeidet på broene over elven Oder, som utgjorde grensen mellom Tyskland og Polen.

Forholdene var igjen elendige, men vi fikk regelmessig mat, det samme som sist, vannsuppe og brød. Men det var kolossalt mye sykdom i leiren. Tyfus og infeksjonssykdommer. Per-

Forts. side 7

Ma'jorn ...

Forts. fra side 6

gjorde det heller ikke. Vi protesterte. Vi framla vårt eget syn på saken. Vi diskuterte hans ordrer. Vi mente at slik som vi så på situasjonen, slik var det, og ingen skulde klare å rikke oss en tomme fra det. Vi skulde visst alle vært befall. Eller som en tysker, som kjenner nordmennene godt, sa: «Jeder Norweger ein Gauleiter.»

Og ma'jorn ble forbanet. No ja, det jeg vil ha fram er at en verre avdeling å føre, å lede, enn Legionen, kunde vanskelig tenkes. Vi var og ble nordmenn. Det er nok så at som krigere kom vi i første klasse, men av soldater forlanges det ikke bare mot og harde never, skyteferdighet og dristighet det forlanges også en god del disiplin. Altså stram og korrekt opptreden. Men hva

gjorde vi? Vi kom labbende med lua bak i nakken eller trukket langt ned over ørene. Nevene dypt plantet i lommene og gevær eller maskinpistol nonchalant og likegyldig dinglede i armhulen. For en offiser som major Quist, måtte dette naturligvis virke nedslående.

Men forholdet rettet seg snart. Gutta viste seg som soldater. Der hvor andre ikke stod, der stod gutta. Over alt viste det seg at de holdt mål. Og ma'jorn ble ma'jor i ny utgave. Han lærte etter hvert å respektere oss, og vi ham. Vi husker hvilket inntrykk det gjorde på oss da ma'jorn kom tilbake fra Norge. Han kom kjørende på veg ut til sitt kvarter, og møtte tilfeldig en av guttene. Naturligvis med hendene dypt i lommene og en snadde dinglede mellom kraftige tenner. Ma'jorn stoppet vogna, rakte fram handa og spurte hvordan det

gikk. Gutten holdt på å misse med lua bak i nakken eller trukket langt ned over ørene. Nei, her måtte det var noe galt på ferde. Alkohol? Solstikk? - Så begynte ma'jorn å rusle rundt i gravene. Dukket opp på de mest utenkelige steder og til de utroligste tider. Natt som dag. Hilste på gutta. Ga dem en dram når påkjenningen var hard.

Jo, ma'jorn var blitt en ny ma'jor. Når vi nå minnes ham, minnes vi ham som han var da. Guttas kamerat. Han sloss for at alt skulde bli som vi hadde drømt om det. Han sloss for at vi skulde fortsette å være en norsk avdeling. Og vi kan vel på mange måter takke ham for det som ble nådd.

Han sloss for oss. Uten ma'jorn, ingen Legion, kunde vi si, og ingen vilde kunne påstå noe annet. Og la dermed alt være sagt.

A. Eines

En norsk ...

Forts. fra side 6

sonlig fikk jeg pleuritt, og skaden i hodet artet seg nå som pannehulebetennelse.

Igjen fikk jeg reddet meg ved en dramatisk flukt, men anledningen kom først i slutten av mars 1947. En liten gruppe av oss arbeidet på isbryterne under en bro. En vaktpost var med oss, og en sto oppe på broen og fulgte arbeidet. Jeg var ansvarlig for verktøyet, og da vi etter arbeidsslutt skulle gå tilbake til forlegningen, glemte jeg med vilje igjen et bor. Jeg hadde iaktatt vaktposten oppe på broen dagene i forveien. Etter endt arbeidstid gikk han inn i en av brakkene for å varme seg.

Denne dagen var usedvanlig kald, og også i dag gjorde han det samme. Jeg sa til vakten som ledsaget oss, at jeg hadde glemt boret og fikk tillatelse til å løpe de ca. 100 meter tilbake til

byggestedet for å hente det. Nå eller aldri - jeg klatret opp under broen og gikk i armgang på en av stillasebjelkene som lå på langs under stålbærene over råker i elven. Vel kommet ned på den andre siden, i full fart opp elvebakken og så inn i det sigende kveldsmørket over jorder og marker ca. 20 km - til jeg kom til en jernbanelinje.

Tidlig neste morgen entret jeg et persontog til Berlin - etter å ha unngått en russisk kontroll underveis. Reddet meg inn i den britiske sektoren i byen og bodde et par dager hos kjente, fikk tak i litt mat og klær. Og så la jeg ruten rett mot Hamburg for å melde meg for det norske konsulatet. Da jeg var uten papirer, måtte jeg gå de nesten 600 km så å si til fots. Måtte igjen arbeide hos bøndene for maten, og av og til måtte jeg naske litt for å leve. - I denne tiden gikk jeg ned i en vekt av 58 kg, men hovedsaken var at jeg nådde mitt mål. Det blir

for mye å skildre detaljene fra denne turen. I begynnelsen av sept. -47 passerte jeg grensen mellom den russiske og den britiske sonen, og endelig - den 11. sept. 1947 meldte jeg meg på det norske konsulatet i Hamburg. Jeg ble erklært under arrest og kunne bo i en gjennomgangsløp. Jeg fikk legehåndling og ekstrasforpleining fra det norske Røde Kors.

I løpet av de 7 måneder i Hamburg kom jeg meg godt og kunne konstatere etter en tids forløp, at jeg var fri for pleuritten, og ellers uten foreløpig i hvertfall - noen større men, unntatt i hodet - som melder seg fra tid til annen med hodepine.

Jeg ankom til Norge den 5. april 1948.

Trygve Lundbye født 17.09.19 i Oslo Gikk inn i Waffen SS 14.07.41 - i Legionen til 1/7-43. Junkerschule Tölz 6/9-43 til 12/3-44. 19. Pz.Div. Hohenstallfen. Untersturmführer fra 7/10-44.

MENINGSTVANG I NORSK PRESSE

Av Bjørg Bugge

En kronikk Thorleif Øisang skrev i «Aftenposten» før jul, resulterte i et hatsk angrep fra Magne Skjæråsen, som ikke likte kronikkforfatterens meninger om innvandringen.

I tillegg til Skjæråsens bannstråler forsynte avisen innlegget hans med en illustrasjon som viser en person, angivelig Thorleif Øisang, som tømmer en bøtte med skittent vann over et Norgeskart.

Aftenposten vil neppe komme med noen beklagelse over billedbruken, som ikke bare er krenkende, men direkte injurierende. Årsaken er den linje redaksjonen nå fører, diktet redaksjonen etter en lærebok i menings- tvang.

Urovekkende er således de opplysninger Thorleif Øisang bringer i et senere svar til Magne Skjæråsen.

Han skriver bl.a.:

Med hensyn til avisens deltagelse i innvandrerbatten og avisredaksjonenes forvaltning av ordet, eller rettere sagt hva pressen mener bør sies i disse spørsmål, er jeg nylig blitt opp-

merksom på en trykksak, utgitt av Norsk Journalistlag med tittelen «Mangfold eller enfold», og som er ment å være «Veiviser for journalistisk arbeid i det flerkulturelle Norge». Det er her snakk om bl.a. «å gi tips» om «vinkling av stoffet», «kildebuk», m.v. «for ikke å nøre opp under fremmedfiendtlige holdninger». Brosjyren inneholder uttalelser fra kjente innvandrere og innvandrerforkjempere, som skal vise den himmelropende misoppfatning og urett som skjer mot våre nye landsmenn. Så kommer en rekke tips og gode råd om hvordan man skal artikulere seg i pressen for å unngå at innvandrere blir stigmatisert eller utsatt for diskriminerende omtale. Tipsene synes vel gjennomtenkte, og brosjyren er så absolutt verd et nærmere studium. (sitat slutt)

For meg virker det som om man her har fulgt nøyaktig opp den tyske Presseabteilung, som under okkupasjonen kom med henstilling-er til avisene om å kommentere de forskjellige hendelser slik og slik... Henstillinger som i realiteten var pålegg.

VISSTE DU DET?

Det var propagandaministeriet under Joseph Goebbels som innførte «den greske OL-ild» med fakkelstafett fra Olympen til arrangørstedet.

Første gang det skjedde var i Berlin 1936.

Idag er ritualene en selvfølge, men opprinnelsen forties strengt.

Og for å helle enda mer malurt i det olympiske begeret så hører det med at de hvite fredsdueene fra bibelhistorien - som brukes under de olympiske åpningssere-

monier idag, ja, de var det sannelig også nazistene som innførte i olympisk sammenheng.

Og mens vi nå er inne på de olympiske leker, kan fortelles at det er blank løgn når det hevdes at Adolf Hitler nektet å ta svarte idrettsutøvere i hånden etter sine seire under olympiaden i Berlin.

Den tyske Fører håndhilste ikke på noen vinnere, hverken svarte eller hvite deltakere.

SELVVRANSAKELSE

Professor i statsvitenskap, Bernt Hagtvet, hadde 10. desember en artikkel i «Aftenposten», hvor han kommer med spørsmålet: «Jødemordene - hvordan stiller NS-medlemmene

seg?» FOLK OG LAND gjengir her hva han skriver, og gir dessuten plass for noen av de svar lesere har sendt «Aftenposten», - og også til FOLK OG LAND.

Høsten har stått i den historiske selvransakelses og ettertenksomhetens tegn.

Åpningen av historiske skap om krigstiden, i vårt eget og i våre skandinaviske broderland, foruten i Frankrike, har kastet et skarpt sidelys på nasjonale selvbilder og etablerte fortolknings-skjemaer. Danmark bidro mer til Tysklands sak enn til de alliertes, sa tidligere forskningsminister Bertel Haarder i NRK-Fjernsynets «Til debatt» den 26. november.

Sjefredaktør i den svenske stor avisen Dagens Nyheter, Arne Ruth, påpekte en pinlighet for oss: Ennå eksisterer det ikke et minnesmerke over nazistenes mord på de norske jødene, reist av den norske stat. (Det mosaiske trossamfunn har sitt

eget, på Helsefyr.) Femtifem år etter deportasjonene med «Donau» må det nå gjøres

fortgang i å få reist et verdig monument akkurat der, på utstikkeren der slaveskipet la ut, eller i nærheten. Det er arbeid på gang. I Berlin er debatten om et tilsvarende monument het. La det gå fortgang i dette. Det er et symptom på det norske stor-samfunnets vanskelige forhold til den jødiske minoritet at det er gått så lang tid for å få reist et slikt minnesmerke. Også i transilleiren Berg utenfor Tønsberg bør det reises et monument til minne om ugjerningen.

Vi har hatt en høst med selvransakelse i forhold til den etablerte krigsfortolking. Hva med den andre veien? Finnes det skap å

åpne også der? La meg reise en beslektet sak til offentlig debatt:

I mine studier av den norske nasjonalsosialismens historie har jeg ofte truffet tidligere medlemmer av Nasjonal Samling. Et gjennomgående trekk ved deres

forhold til egen historie er at de ber om respekt for de motiver som dengang gjorde dem til medlemmer av NS. De inviterer ofte til dialog om aktverdigheten i egen motivasjon. De vil ikke ha landssvikstemplet på seg; de vil ha forståelse for at de handlet uegennyttig og i landets interesse.

Dialoger er invitasjoner til to-veis kommunikasjon. Den som inviterer til det, plikter også å ransake egen fortid. Jeg har ennå til gode å møte tidligere medlemmer

av NS som alvorlig og ærlig tar inn over seg partiets medansvar for utryddelsen av de norske jødene. Vi kan levende se unnskyldningene: Vi visste intet; det var tyskerne som gjorde det; vi protesterte osv.

Før biologien avslutter denne vanskelige periode av Norgeshistorien gjennom å fjerne dem som deltok, er det av betydelig offentlig interesse å spørre: Har de tidligere medlemmer av NS, f.eks. i kretsen rundt Institutt for norsk okkupasjonshistorie eller avisen Folk og Land, et samlet, offisielt syn på partiet og dets ansvar for drapet på de norske jødene? Er debatten over hodet tatt? Hva tenkte medlemmene av NS da de var aktører? Hva tenker de nå? Er det noen som ser den indre sammen-

heng mellom partiets politiske grunnholdning, der antisemittismen var programfestet, og det konkrete fysiske drap på uskyldige norske statsborgere ikke fordi de hadde gjort noe, men fordi en vanvittig ideologi sa de var en trussel mot arierne.

Finnes det tidligere NS-medlemmer mer som har kjempet med slike spørsmål, tatt et individuelt ansvar for dette og påtatt seg skyld? Eller er den gjennomgående holdning å se bort, benekte og finne unnskyldninger? Før en dialog om motiver kan føres, må kravet om ærlighet i historieoppfatning gå begge veier. Uåpnede skap finnes ikke bare på den ene siden.

NS og norske jøder

Politisk skyld og uskyld

Av Leif Melsom, Oslo

Bernt Hagtvet reiser en meget interessant problemstilling i Aftenposten 10.12. (I dag-artikkelen). Det fremgår her at alle medlemmer av NS skal ha personlig skyld i massedrapene på norske jøder under okkupasjonen. Som professor i statsvitenskap burde han vite at arrestasjonene av de norske jøder ble iverksatt av de tyske myndigheter og hovedsak utført av vanlig norsk politi. Ingen NS-folk ble spurt om de var enige i dette eller ikke - og i ettertid kan det konstateres at i denne ugjerningen deltok det

medlemskap i NS enn partimedlemmer.

Men la nå dette være som det er. En mer interessant problemstilling er: I hvilken grad er enkeltmennesket ansvarlig for de forbrytelser politiske ledere begår i det skjulte, men som belastes det fellesskapet som de representerer? Mange fremtredende norske politikere og intellektuelle forsvarte varmt Stalins terrorregime og nektet frenetisk å tro på de historier om mord og drap på millioner av mennesker som han var ansvarlig for - både før og etter siste verdenskrig. Har disse medløpere og forsvarere av systemet holdt

oppgjør med seg selv?

Kulturrevolusjonen i Kina ble forsvart og forherliget av mange fremstående nordmenn. Igjen er det snakk om forfølgelse og drap på millioner av mennesker. Har disse kjekke borgere gått i seg selv og angret?

Pol Pot-regimet i Kambojsja myrdet millioner av mennesker. Også dette regimet hadde mange forsvarere og forståelse på årene i det norske folk. Har disse menneskene angret og beklaget?

Selv velger jeg å tro at vanlige mennesker i Norge på den tiden ikke visste noe om hva som var tiltentk jødene etter arrestasjonen. Ikke tror jeg heller at de som forsvarte Stalin, visste om massemyrderiene og deportasjonene. De trodde ganske enkelt ikke på slike historier, men tok det hele som ren propaganda oppdiktet av politiske motstandere. Det

Forts. side 9

Et svar til Bernt Hagtvet

Grunn til selvransakelse

Av advokat
Gustav Høgtun, Asker

Professor i statsvitenskap Bernt Hagtvet etterlyser i Aftenposten 10.12. selvransakelse hos tidligere medlemmer av NS for medansvar i utryddelsen av de norske jøder under den annen verdenskrig.

Institutt for norsk okkupasjonshistorie har gitt ut en publikasjon under tittelen «Hvordan tenkte de som sluttet opp om Nasjonal Samling». Den har et avsnitt om «Jødernes skjebne» hvor det heter at «NS-folk ble like forferdet som andre da tyskerne satte i gang arrestasjon av jødene og førte

dem ut av landet». Det pekes også på at «ved okkupasjonen slutt hadde hver eier sin intakte konto som kunne overleveres Tilbakeføringskontoret».

Det er ikke riktig når Hagtvet skriver om «partiets politiske grunnholdning der antisemittismen var programfestet». Ifølge Maria Quislings dagbok, s. 181, har Quisling skrevet: «I rasespørsmål er ennu mange uløste grunnproblemer. Mest sluttet opp om Nasjonal Samling». Den har et avsnitt om «Jødernes skjebne» hvor jeg skriver ikke dette for å unnskyldte den passive holdning som Quisling, medlemmer av hans parti og

Forts. side 9

Politisk skyld ...

Forts. fra side 8

samme gjelder vel også tilhengere av Pol Pot og kulturrevolusjonen i Kina.

Min påstand er at det enkelte menneske ikke kan bære noen kollektiv skyld for de forbrytelser ledere av politiske bevegelser begår, og som medlemmene eller sympatisørene aldri har gitt sitt samtykke til.

Politisk naivitet er beklagelig - men la oss ikke glemme at alle politiske overgrep skjules under dekke av ideologiske floskler, som ikke alle har evnen til å gjennomskue.

Jeg vet ikke - og vil heller ikke vite hvilke politiske systemer Hagtvat gjennom et langt liv har forsvart eller sympatisert med. Men jeg vil minne om noe Kristus en gang sa: «Den som er uten skyld, han kaste den første sten.» Jeg konstaterer at Hagtvat regner seg selv blant disse.

(Aftenposten 28/12.97.)

Grunn til ...

Forts. fra side 8

også andre inntok til den umenneskelige raseforfølgelse av jøder og sigøynere m.fl. som fant sted under den annen verdenskrig også i Norge, og som Hitler må sies å være den hovedansvarlige for. Det fremgår allerede av Hitlers bok «Mein Kampf», fra 1924, at Hitler var ekstremt antisemittisk. Quislings holdning var en noe annen. Det er imidlertid riktig og meget viktig hva Hagtvat skriver om selvransakelse, og jeg vil endog gå lenger enn Hagtvat i så henseende. Den passive holdning kan gi like stor grunn til selvransakelse overfor det forferdelige som fant sted, som aktiv deltakelse i forfølgelsene.

Jeg har forstått kretsen rundt Institutt for norsk okkupasjonshistorie og avisen Folk og Land slik at de er enig i det.

(Aftenposten 19.12)

Selvransakelse

Som svar på prof. Bernt Hagtvats spørsmål til bl.a. avisen FOLK OG LAND, vil jeg som redaktør av bladet anføre:

FOLK OG LAND tar klar avstand fra enhver forfølgelse av mennesker, uansett på hvilken side den enn måtte forekomme.

Hvis enkeltmedlemmer innen Nasjonal Samling, eller fra andre grupper eller partier, frivillig eller ufrivillig, direkte eller indirekte har hatt befattning med deportasjon av de norske jødene, tar avisen klar avstand fra det, og beklager dypt, hvis slikt har forekommet.

Nasjonal Samling som parti hadde ingenting med dette å gjøre. Denne beklagelse rokker imidlertid ikke på det faktum at NS-folk i likhet med de alle fleste andre mennesker ikke hadde den minste anelse om hva de deporterte jøder gikk i møte. Den forringer heller ikke den store innsats NS-regjeringen gjennom det såkalte Likvidasjonsstyret gjorde for å ta vare på de deporterte jøders formuer med tanke på senere tilbakeføring. Det er også på det rene at Vidkun Quisling var fortvilet over at han var ute av stand til forhindre arrestasjonene.

Og videre: Antisemittismen var på ingen måte «programfestet». Det finnes ikke spor av den i Nasjonal Samlings program.

De fleste NS-folk var lite opptatt av jøder og jødespørsmål og var på ingen måte så radikalt jødefiendtlig som man idag vil ha det til. Det man først og fremst var opptatt av, var partiets to hovedmål:

Å bringe Norge gjennom okkupasjonen med minst mulig tap av menneskelige og materielle verdier, og å sørge for at Norge skulle få sin frihet tilbake for det tilfelle at Tyskland skulle vinne krigen.

FOLK OG LAND
Kjell Blich Schreiner
Redaktør

Oppgjør og forsoning

NS-folk, jøder og ytringsfrihet

Professor Bernt Hagtvat krever 10.12. at medlemmer av Nasjonal Samling skal ta et oppgjør med sitt forhold til jøder. Han påstår at antisemittismen var programfestet i Nasjonal Samling. Hvor har han det fra?

Antisemittisme var programfestet i det norske nazistiske parti, Norges Nasjonalsocialistiske Arbeiderparti (NNSAP). NNSAPs program var nær mest en oversettelse av programmet til NSDAP - det tyske nazi-partiet. Kaller man medlemmer av Nasjonal Samling for nazister, kan man regne med tilsvarende reaksjoner hos dem som man kan vente hos jøder om man kaller dem jødesvin.

NNSAP ble stiftet i 1931, og hadde bladet «Fronten». Under okkupasjonen gikk noen av nazistene inn i Nasjonal Samling. Nasjonal Samling anså seg ikke som et parti eller meningsfellesskap, men som en nasjonal samlingsbevegelse som skulle overflødiggjøre de dengang ca. 50 år gamle partiene og gi rom for diskusjon om de beste løsninger innen bevegelsen. Til dels p.g.a. tysk innflytelse fikk nazistene og så tillitsverv. Redaktøren for «Fronten» ble redaktør for «Hirdmannen». Det bærer publikasjonen preg av.

Andre medlemmer av NNSAP fant at NS var for provinsiell og opptatt av norske særinteresser. Ved etterkrigsoppgjøret viste det seg at forutsetningen for at det skulle være straffbart å være nazist, var at man også var medlem av Nasjonal Samling.

Også jeg har kontakt med NS-medlemmer. Det er sjeldent. Kommunikasjonen ble brutt tidlig i 1940-årene, siden har det bare vært rom for ensidige ytringer. Den manglende kom-

Av Inger Cecilie Stridsklev, Skien

munikasjon har medført gjensidige oppfatninger om at alt som blir sagt negativt om en selv og positivt om motparten er løgn.

NS-medlemmer opplevde å bli fradømt sin nasjonale holdning og tillit til almenheten av dommere som ofte hadde vært adskillig mer aktive og hjelpsomme til tyskernes forfølgelse av jøder enn NS-medlemmene.

NS-folk opplever fortsatt at man i Norge straff-fritt kan ødelegge det eneste minnesmerket i Norge over nærmere 1000 falne front-søstre og frontkjempere, eller ved ruteknusing og malingsøl kan jage dem fra det som var deres forsøk på møtested med et fiendtlig norsk samfunn: INO-kontoret.

NS-folk har ofte ikke fått med seg at omgivelsene anser dem for antisemitter. Slike påstander oppfatter NS-folk stort sett som bevisst løgn fra motparten, fordi det jo gikk dårligere med jødene i Norge enn i noe annet skandinavisk land, selv Finland og Danmark. NS-folk oppfatter seg som syndebukker for alt som gikk galt i annen verdenskrig. Tross alt er Vidkun Quisling den nordmann som har reddet flest jøders liv ved sitt hjelpearbeid i Ukraina.

På et møte for frontkjempere for noen år siden overhørte jeg tilfeldig en samtale: «Er det ikke rart, professor Eitinger sier at alle frontkjempere er krigsforbrytere, og stortingspresident Benkow gjør hva han kan for å hindre at det blir satt opp minnesmerke over falne frontkjempere i Finland. Er de ikke det minste redde for at vi skal få jødefordommer?» Samtalepartneren var enig i undringen.

En kristen gruppering i

Nasjonal Samling ser likevel ut til å ha vært plaget av denne type insinuasjoner, etter som de i sin programerklæring offentliggjort i januar 1944 skrev bl.a.: «Vi tror på de helliges samfunn, som er den sanne kristne menighet, uansett forskjell i rase og trosbekjennelse.» Den første gudstjeneste i Norge med både protestantisk, katolsk og jødisk prest, skjedd ved en 50 år forsinket begravelse av 19 menn som omkom da de skulle dumpe ammunisjon utenfor Florø 1.9. 1945. Blant de omkomne var 12 nordmenn, derav 10 utkommanderte varetektsfanger mistenkt for «landssvik», et sivil tysk skipsmannskap på 6 og en engelsk underoffiser som var jøde. Det ble slik fordi fangenes pårørende ikke ville være som de andre, de som gjør forskjell på folk! (Se min bok «M/S Theklas himmelferd», Snøhetta 1997).

Enhver bør ta et oppgjør med sitt eget forhold til medmennesker, jøder og andre. En forutsetning for oppgjør og forsoning er ytringsfrihet for dem det gjelder!

**Vi er
avhengig av
DIN
støtte!
Send en
VENNEGAVE!**

**Abonner
på
Folk og Land
til et
ungt
menneske!**

Forsvars ...

Forts. fra side 1

medlemmer. Straffen var inndraging av eiendommer, store bøter, tap av statsborgerlige rettigheter og yrkesforbud fra offentlige stillinger. Mange barn av NS-fedre ble psykisk ødelagt for livet på grunn av dette, sa Fjørtoft.

Han tok også opp skjebnen til de norske frontøstrene, sykepleiere som reiste til østfronten. Samtlige av de 450 kvinnene ble etter krigen dømt for landssvik. Fjørtoft mente at dette var et klart brudd på Genève-konvensjonen, og viste til at det internasjonale Røde Kors bønnfalte Norge om å la være å straffeforfølge dem. De fleste fikk tre-fire års fengsel.

Han fyrte også av en kraftsalve mot dagens norske myndigheter.

Norge går motsatt vei

- Man har nå besluttet at landssvikarkivet skal stenges for innsyn fra andre enn de betroede forskerne i kretsen rundt hjemmefronten. Det er helt utrolig. Mens man over hele verden åpner sine arkiver og fornyer sin krigshistorie, går man den stikk motsatte veien her til lands. Man mener at vi har fått vite det vi trenger å vite. Vi skal bevare vår gamle og kjente versjon av historien, sa Fjørtoft, som rakk å hente ut flere tusen sider fra landssvikarkivet før Ap-regjeringen med kulturminister Åse Kleveland satte slåen på døra.

Hva H.r.advokat Gunnar Nerdrum sa:

Høyesterettsadvokat Gunnar Nerdrum, som var en av hoveddebattantene, mente ofrene i landssvikoppgjøret fikk en mild dom sammenlignet med krigens ofre i andre land.

- Russerne, som var i Øst-Europa under krigen, hadde det enda verre. Da de kom tilbake til Russland, ble de sendt på 10-års straffarbeid, sa Nerdrum.

Like klar var høyesterettsadvokaten i synet på den norske regjeringen i London. Han mente Nygaardsvold-regjeringen gjorde noe juridisk galt, da den lot en provisorisk straffeanordning i 1944 få tilbakevirkende kraft. Dette strider mot Grunnlovens paragraf 97, sa Nerdrum på møtet.

Hva historiker Tjelmeland sa:

Historiker Tjelmeland mente Fjørtoft ikke gikk nazistenes ærend i sin bok. Historikeren mente det var fullt ut akseptert å trekke frem hårreisende episoder fra landssvikoppgjøret. Dessuten mente han at alt for mange historikere har hatt et Hjemmefront-perspektiv når de har skrevet historiebøkene.

Hva en «nazist»-unge sa:

Kvinnen i 50-årene tok pusten fra forsamlingen i Forsvarsforeningen med et vitnesbyrd så sterkt og klart at det vel knapt var en som ikke tok inn over seg tragedien som hun og familien ble påført i kjølvannet av rettsoppgjøret. Hun tok ordet under debatten mot slutten av møtet.

- Far min var medlem av NS, men han var ingen landsforræder. Han var en mann som fryktet kommunismens fremmarsj. Det var hans viktigste beveggrunn. Han konstaterte at konge og regjering forsvant til England. Norge var ikke i krig med Tyskland. Norge hadde kapitulert.

Han trodde at han kunne påvirke situasjonen positivt gjennom den innflytelsen som medlemskapet ga. Han var ingen angiver. Han sa en gang til meg.

- Jeg kunne antakelig ha fylt hele Hålogaland lagmannsrett med folk jeg reddet i løpet av krigsårene.

Far døde i 1961, han var sterkt redusert etter mishandlingen han ble utsatt for under de to årene i fangenskap. Det var imidlertid ikke slutt med det. Vi mistet gård og grunn, og var henvist til

et liv i fattigdom. Det siste avdraget på boten hans betalte jeg inn i 1967.

- Jeg ber om at du ikke bruker navnet mitt i avisen, sa kvinnen til Nordlys etter at møtet var over.

- Dette er fortsatt så betent at jeg ikke tør stå frem og snakke åpent om det av frykt for represalier. Ikke så mye for min egen del, men jeg tror det kan ramme andre medlemmer av familien, sa hun.

- De er fortsatt aktive, noen av dem som kom hjem fra Sverige for å herse med kvinner og barn. Jeg glemmer aldri det som skjedde etter at far min var arrestert. En hel avdeling omringet gårdsplassen vår med mitaljøse og geværer. Disse modige heltene jaget mor rundt med geværpiper, mens vi barna skrek og måtte se på. Søsteren min er aldri kommet over det, fortalte kvinnen.

Da far døde, møtte bygda mannsterk opp i begravelsen for å ta farvel. Ville de ha gjort det for en ussel landssviker?

Ble de skyldige ...

Forts. fra side 1

ville at frontkjemperne skulle inn i hæren igjen, fordi de visste hva krig var. De hadde virkelig luktet krutt, skrev han.

Dette innlegget startet med regjeringens ansvar. General Høgevoll skrev etter krigen «De som sviktet» og med det mener han regjeringen først og fremst. Hans hensikt har neppe vært å bruke regjeringens udugelighet som unnskyldning for «dem som tapte krigen» slik Fjørtoft og andre har gjort. Men det general Høgevoll skriver kan brukes slik.

Han kommenterer 1933-hærordningen. Dens forutsetning var fred i vår tid. Men sendemennene i Roma og Paris og andre mente at man måtte regne med stor-krig. Koht sa at situasjonen ikke kunne være så farlig, for Göring hadde sagt Gud

nåde den som våger å sette krigsmaskineriet i gang. 1 1935 vedtok Stortinget 72 dagers rekruttskole, men opprettholdt fritrekkingen. Colban skrev fra London at det brygger opp til krig. Tyskland tok igjen Saar og innførte alminnelig verneplikt. Tyskland forberedte seg på revansje for den ukloke og urettferdige Versaillesfreden. Italia la opp planer om å ta Etiopia. I debatten i februar 1936 erklærte den senere forsvarsminister Torp at når regjeringen ikke helt hadde foreslått å sløyfe våpenøvelsene var det for ikke å kaste landet ut i strid. Hitler marsjerte inn i Rhinland. En observatør forstod ikke at AP berømmet forsvarsopplæring i Sovjetsamveldet, men kalte det: «å lære opp ungdommen til mordere» på hjemmebane i Norge. I august innførte Tyskland 2 års tjenestetid.

På 72 dager kunne vi ikke utdanne rekruttene. Og vi måtte få kompaniene til å henge sammen, bataljonene likeledes. Hva skulle vi stille opp mot en angriper som opererte med kombinerte enheter av alle våpen, brigader og divisjoner?

I oktober 1937 holdt Ruge et foredrag der hovedpunktene var at luftkrig langt fra hjemlige var et faktum, Tyskland en maktfaktor til sjøs og i luften, Vestmaktene opptatt med å passe på Middelhavet, deres tak på Østersjøen mindre fast, og Russland herre i Ishavet. Vår hær var den slettet utrustede og dårligst øvde i Europa.

Februar 1939 uttalte Koht at: «soleis situasjonen er i verda no i denne stunda tror eg ikkje vi har krigsfaren hangande over oss». Men i mars skrev ambassadør Scheel fra Berlin at Vestmaktene hadde funnet det lettere å ramme Tyskland ved å stanse malmtrafikken enn ved å stoppe oljen fra Midtøsten. Med andre ord: Tyskland kunne ikke finne seg i at malmtrafikken stanset, og Vestmaktene ikke i at den fortsatte. Begge parter ville krenke nøytraliteten.

En uke før krigen kom, uttalte Koht at regjeringen nå «kunne sjå noko lysare på vonene om å få halda Noreg utanfor krigen». Den britiske bordingen av Altmark i Jøssingfjorden 16. februar 1940 var et vendepunkt. Den 29. februar forela Falkenhorst plan «Weserübung» for Hitler.

Varslene om angrep kom jevnt. Den 4. og den 5. april varslet Vestmaktene at det ville ta de forholdsregler som de fant formålstjenelige for å hindre at Tyskland fikk forsyninger gjennom Norge. Varslene kom også fra fremmede ambassader i Berlin, og fra den svenske etterretningstjeneste, om at ifølge sikker kilde i Berlin var tysk angrep på Danmark forestående og Norge ville komme i neste etappe. Generalstaben ba inntrengende om mobilisering, men ble avfeid inntil ca. kl. 0300 9. april. Da ble «stille mobilisering» av fire feltbrigader tillatt - etterat tyskerne stod i landet!

Oberst Otto U. Munthe-Kaas gir i Norsk Militært Tidsskrift 11/78 en gjennomgåelse av britenes felttog i Norge. Han sier at de allierte hadde vist Norge stor oppmerksomhet i sin strategiske planlegging, men da situasjonen inntraff, greide de ikke å mestre den. For Norge medførte det 5 harde år under fiendtlig okkupasjon, skriver han.

Det er ikke vil om at våre myndigheter, spesielt regjeringen, var usedvanlig lite flinke når det gjaldt å mestre forsvaret og 1940. Allikevel satte de i gang en rneget korttenkt forfølgelse av motstanderne, unntatt «tyskerarbeiderne» Norge har i etterkrigstiden lagt seg på en tydelig kommunistvennlig linje, slik det bl.a. kom til uttrykk i Gro Harlem Brundtlands holdning til NATOs «dobbeltvedtak» og slik det kommer til uttrykk i vår Midtøstenpolitikk.

Jeg tror ikke at de som ble rammet av uretten, vil få formell oppreisning, men flere vil følge i Fjørtofts og Ulakleivs fotspor. Historien må skrives om.

Oliver Fagerheim - 95 år

En idealist - en kjemper - i om å tjenestegjøre på M/S ordenes rette betydning, fyl- «Thekla», som gikk i luften ler 95 år søndag 25 januar, - ved Florø. Gutten var da nemlig Oliver Fagerheim fra varetaktsfange, (beskrevet i Hornindal i Nordfjord. boken «M/S Theklas himmelferd».)

Med sine sterke interesser for heim og ætt, og sine varme kjensler for sitt folk og sitt land, falt det ham naturlig å slutte seg til Nasjonal Samling, der han under okkupasjonsårene engasjerte seg sterkt i de krevende oppgaver han ble stillt overfor, - og spesielt da velferden for sin egen bygd og kommunen han var vokst opp i.

«Takken» fikk han fredsdagene, da han foruten dommen på flere års tvangsarbeide ble påført lidelser som ville ha tatt knekken på de fleste av oss.

Verst var dagen i fangeleiren da han fikk meldingen om at hans sønn, Ola, var ført i døden av myndighetene, gjennom beordringen

Ikke nok med det: Senere ble Oliver Fagerheims livsverk, gården hans, forsøkt frarandet ham av Erstatningsdirektoratet. Også i ettertid har Oliver Fagerheim fulgt oss trofast i kampen for sannhet og rett. Hat og gjengjeldelse er ord han ikke kjenner, og trass i alt han har gjennomgått nytter han alle anledninger til å preke fred, sannhet og nestekjærlighet. Slik han gjorde under Olavskorset den gang.

Våre gratulasjoner og lykkønsker går til Oliver Fagerheim på hans 95-års dag.

Vi er stolt over å ha denne hederskar blant oss, og ønsker ham fortsatt mange gode år.

Red.

SKAP-TITTING

I Sverige og Danmark velter skjelettene ut av skapene - kanskje burde vi titte litt i våre egne norske? Kanskje var heller ikke vi så renhårig og tapre under krigen. Husker vi at Stortingets presidentskap i juni 1940 sendte brev til kong Haakon og ba ham abdisere? Etter kongens klare nei, stemte de stortingsrepresentantene som var i landet over et forslag om at kongen og kongehuset skulle tre tilbake inntil fredsslutningen. Forslaget fikk 75 ja-stemmer og 55 nei. Husker vi evakueringen av Dunkerque i månedsskiftet mai/juni 1940, da britene brukte lystbåter og alt som kunne flyte for å redde restene av hæren over til England? Samtidig nektet norske myndigheter nyinnkjøpte norske torpedobåter som lå på Englands kanalkyst å delta. Husker vi at over 2 500 briter omkom på sjøen, og at ytterligere 1900 mistet livet på land under felttoget i Norge? I de norske styrker falt 865 mann.

Generalmajor Werner Christie i Dagsavisen Arbeiderbladet

BOKTJENESTEN

Postboks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo. Telefonbest.: 22 56 10 34

..... eks. Vidkun Quisling: **Russland og Vi** (Innbundet) . kr. 285,-
 eks. Vidkun Quisling: **Russland og Vi** (Heftet) kr. 150,-
 eks. Odd Melsom: **På nasjonal uriaspost** kr. 50,-
 eks. Knut Steenstrup: **Dilemma** kr. 50,-
 eks. Arne Tellefsen: **Når forsvaret forfaller** kr. 25,-
 eks. Sundra Sand: **Hva er Kristen Samling?** kr. 5,-
 eks. Sundra Sand: **Noen enrindringer fra tiden omkring Vidkun Quislings siste dager** kr. 5,-
 eks. Roald A. Nielsen: **"Solbris Ohoil"** kr. 50,-
 eks. Anna Kientopf: **Det fredsfjendtlige trauma** kr. 50,-
 eks. Hans Gervik: **Refleksjoner etter 50 år** kr. 50,-

Legg til kr. 20,- for forsendelser ved forskuddsbetaling til:
Postgiro 0807-5.15.02.89. **Bankgiro** 6063.05.00926 eller ved **sjekk i kontanter** eller **frimerker**. (Ellers porto og oppkravsgebyr.)

I alt bestilles for kr. som betales slik:

Navn:

Adresse:

Postnr.: Sted:

FRONTKJEMPERBREV SØKES

I forbindelse med min undersøkelse av frontkjempernes posttjeneste (se Folk og Land nr. 1/2-95) er jeg interessert i å kjøpe brev fra norske frivillige. Det er konvoluttene (ikke innholdet) med stempler fra militærhetene som er av interesse. Evt. beskrivelse eller fotokopier, gjerne med prisantydning, bes sendt til

Advokat Karl U. Sanne
 "Jounkershaff"
 L-7481 Tuntange
 Luxembourg
 Telefon: 352-630 519

VENNEGAVER

TIL "FOLK OG LAND"

Denne gang kan vi kvittere for 39 vennegaver som gir oss til sammen 11.582 blanke kroner.

Også juleposten inneholdt flere vennegaver. Kvitteringer for disse vil du finne i **FOLK OG LAND** kommende måneder.

Slutt for all del ikke å sende oss vennegaver, da bidragene er en av de viktigste grunner til fremgangen for avisen vår.

Vår adresse: "FOLK OG LAND",
 POSTBOKS 3239 ELISENBERG. 0208 OSLO

Vi takker for følgende vennegaver:

Initialer	Sted	Beløp	Initialer	Sted	Beløp
K.Ø.	USA	700,-	A.B.D.	Levanger	100,-
S.T.	Bergen	100,-	J.E.	Skien	100,-
F.R.	Haugesund	100,-	R.K.	Bekkestua	250,-
O.B.	Oslo	300,-	O.Ø.	Sverige	722,-
P.B.G.	Aurskog	800,-	A.N.	Grimstad	140,-
A.M.	Skarnes	100,-	E.B.	Nestun	140,-
T.S.	Larvik	50,-	J.G.	Arendal	300,-
J.S.	Stavanger	1300,-	M.A.	Ålesund	200,-
E.H.	Minde	500,-	R.L.	Trondheim	300,-
K.Ch.	Skårer	200,-	L.R.F.	Oslo	100,-
J.R.	Gjøvik	100,-	O.Ø.	Oslo	100,-
E.H.S.	Oslo	500,-	O.A.	Halden	300,-
A.F.	Evje	600,-	O.T.	Minde	100,-
I.T.	Hosanger	800,-	J.F.	Sverige	160,-
H.N.R.	Dokka	100,-	B.H.	Fetsund	100,-
L.B.M.	Hosle	100,-	M.R.L.	Oslo	90,-
M.A.	Ålesund	200,-	I.T.	Sverige	240,-
T.A.	Ottestad	100,-	M.U.	Kristiansand	50,-
A.S.K.	Skien	300,-	E.A.	Sarpsborg	140,-
P.K.	Tjøme	1000,-			

Jeg vil gjerne gjøre en innsats for å skaffe «FOLK OG LAND» større utbredelse.

Jeg ber derfor om at avisen sendes følgende:

1) Navn:

Adresse:

2) Navn:

Adresse:

3) Navn:

Adresse:

Jeg sender gjennom post/bank abonnementets kostnad.

Abonnementspris: Kr. 200,- pr. år i omslag.
 (Mottaker får ikke oppgitt avsender av gaveabonnement.)

«FOLK OG LAND» - Boks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo

Det tålte ikke dagens lys **TIL EN SELVFORAKTER**

Av Synnøve Fjellbakk Taftø

«Bildet av det som er hendt i alle disse årene er derfor ufullstendig og vil fortsette å være det.» (General Otto Ruge ved General Fleischers bisettelse.)

Det finnes utvilsomt nordmenn som fremdeles tror at det var Hitler-Tyskland som sto bak den grusomme henrettelsen av rundt 11.000 polske offiserer i Katyn-skogen under den 2.verdenskrig. Så sent som medio august 1982 finnes det i Arbeiderbladet en «dokumentasjon» av Paul Midtlyng som påstår at mordene ble utført av tyskerne. Allerede 27.06.-45 finnes en fet overskrift i Dagbladet, 1. side: «Katyn-skogen Tysklands verk.» som «sannhetsvitne» føres en Erik B. Johansen - tidligere fange i Sachsenhausen.

I «Krigstid» s. 181 opplyser Haakon Lie at allerede i 1943 var både det britiske og det amerikanske utenriksdepartement ikke i tvil om at det var russerne som hadde begått udåden. «Heller ikke i det norske utenriksdepartement var det synderlig tvil. Men på alle hold ble det gjort store anstrengelser for å dysse saken ned» beretter Lie.

I «Bittert oppgjør» kommenterer eks-kommunisten Martin Gunnar Knudsen Katyn-tragedien s. 167: «Så trygge var sovjetmyndighetene at de tok opp saken ved Nürnberg-domstolen mot de tyske krigsforbryterne, for å få dens kjennelse for tyskernes skyld. Men polakkerne ville ikke gi seg, de mente fremdeles sovjetiske myndigheter var skyldige. Tvilen ble forsterket ved at Nürnberg-domstolen avviste saken uten behandling.»

Også i Norge var det fra «frigjøringen» og utover mange ting som ble feid under teppet fordi det ikke tålte dagens lys. Om det skriver direktør Lorents Vogt i Tønsberg Blad den 4.12.-47:

«Man har unnlatt å legge frem basis for alt sammen: Regjeringens protokoller, administrasjonens forhandlinger, departementenes skrivelser, de militære kapitulasjonsdokumenter, arkivet fra nemnda for industri og omsetning. Hele kildematerialet holdes

skjult. Derfor er oppgjøret, det rettslige som det utenrettslige uten grunnlag. Når et enkelt dokument kommer frem virker det som en indiskresjon, mens det i alminnelighet er en forsømmelse hvis det ikke kommer frem.»

Ovennevnte arkiv fra nemnda for industri og omsetning var lagret i fem jernskap. Disse kom sporløst bort. Det lar seg forstå når en vet at nemnda utelukkende besto av «gode» nordmenn, bl.a. Spigerverkdirektør Ferdinand Schelderup, en bror av den meget strenge høyestrettsdommer under «oppgjøret», Ferdinand Chelderup. Andre medlemmer av nemnda var direktør C.W. Eger og LO-toppen Elias Volan.

At det ikke var noen mot-

standskrig disse toppmennene bedrev fremgår av nå avdøde direktør Jan Didriksens bok «Industrien under hakekorset» s. 162:

«Hvis ikke tyskerne hadde fått det solide grunnlaget å arbeide videre på som nemnda for Industri og Omsetning ga dem, ville det utvilsomt vært langt vanskeligere for dem, og det ville tatt dem betydelig lengre tid å ta over og utnytte hele vårt næringsliv til nytte for Tysklands krig og med sikte på varig utnyttning av det til tysk fordel.» Direktør Didriksen bygger på og siterer fra Innstilling O.IX.A 1948.

Man kan vel si at Nemnda for Industri og Omsetning la forholdene godt til rette for norsk industriproduksjon for «fienden»? ●

**Sannhetens s.verd står i berget
fanget er Frihetens dronning.
Urettens rise kan herje
landet som flyter av honning.**

**Bare deg selv kan du klandre
for tapet av Rettens idé:
Ingen må velge for andre,
ingen må krige for fred!**

**Kampen for Rett og for Frihet
pågår i menneskers sjel.
Hver den som nekter å tie
tramper sin rise ihjel.**

**Fremmede konger kan byde
love deg rikdom og ære.
Din indre røst skal du lyde,
tro mot deg selv skal du være.**

**Finner du berggrisens hjerte,
trostvangens isnende gys,
uthold da dødsfryktens smerte,
vis deg i Sannhetens lys!**

GÅTEN KNUT HAMSUN

Av Guttorm Lien

De kapitale feilgrep av regjeringen Nygaardsvold, som førte Norge inn i stormaktskrigen, gjaldt det å skjule, synde bukk måtte man ha. De som ikke led av anglomani, sto laglig til for hugg, enten de var medlemmer av NS eller ikke.

Slik ble Knut Hamsun den store synde bukk. Osloprosessen ble satt i gang og den sto ikke tilbake for Moskvaprosessen i råskap. Knut Hamsun ble anbragt i dårehus, og det ble i hans 90 årige alder gjennomført smertefulle hjerneundersøkelser. Stalin og hans G.P.U., hadde også for vane å plasere sine landsmenn med avvikende meninger i dårehus. Ser av dagspressen at Russland vil gi oppreisning til dem som ble forfulgt av Stalin og hans lakeier.

Hamsun ble fradømt ære og eiendom fordi han hadde vært medlem av NS.

Jon Skeie om anordning av

15/12 1944: «Fyrst er å seggia at Kongen ikkje hev kompetanse til å gjeva ei anordning som denne. (Sjå Grunnlogi - 17). Om Stortinget nå gjodkjenner henne fær ikkje godkjenningi atterverkande kraft». Nødretten kan heller ikke påberopes, da loven ikke kan komme til anvendelse før etter krigen, sier Skeie.

§ 86 var heller ikke anvendbar mot Hamsun. Folkerettseksperten h.adv. Harald Holthe bekjendtgjorde i de største aviser og radio at krigen for Norges vedkommende var slutt med våpnedleggelsen 9. juni, og at de nordmenn som valgte å gå i krig for England, gjorde dette frivillig og Norge som stat var ikke bundet av det. Overfor okkupasjonsmakten plikter nå enhver i Norge ikke å utvise noen form for fiendtlig handling. Kamphandlinger fra nordmenns side betraktes her som rebeller. Det er således ikke riktig for et besatt område å si at

det er i krig med Tyskland. Sier Holthe.

Den 10. juni blir kapitulasjonsavtalen underskrevet av Roscher Nielsen på norsk side og Buschenhagen på tysk side.

Dokument av 19. juni 1940, blir underskrevet av Roscher Nielsen og fra tysk side major Neef. Det står som innledning til denne avtale: Gjennomføringsbestemmelser i § 1 i avtalen av 10. juni om den norske forsvarsmakts våpnedleggelse. Her bekrefter Roscher Nielsen sin underskrift på kapitulasjonsavtalen som gjaldt *die gesamte Nowegische Streikräfte*. Når Roscher Nielsen i Skanchesaken hevder at kap.avtalen bare gjaldt nordarmeen (6. divisjon), begår han mened.

Herrene Nygaardsvold, Koht og Ljungberg benekter å ha sett kap.avtalen i samme sak. De begår også mened, for de hadde alle tre signert for gjennomlesning. For disse herrer fikk denne forbrytelsen ingen følger. Rettsapparatet var i hendene på den rette siden.

Dommen som Hamsun fikk ,var en ren politisk dom og en skjendelsesgjerning som Norge får vanskeligheter med å vaske av seg.

Knut Hamsun var ingen gåte. Men de anglomaniske og ellers hjernevaskede nordmenn, er nok en større gåte.

Anglomani; overdreven og blind beundring for alt engelsk. Skitt i Norge, leve England.

Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie

Adresse: POSTBOKS 3239 ELISENBERG, 0208 OSLO